

Een koopman is geen „Händler”

De loonpolitieke spanningen toonden dat zelfs econo-
misten niet kunnen voldoen aan een absolute norm als die
van alwetendheid. Zij waren zich hiervan reeds bewust.
Nuttig was het scherper belichten van verschillende raak-
vlakken van economie, psychologie en sociologie; w.o.
de relativiteit van economische modellen.

Een raakvlak van deze wetenschappen behandelt Dr.
Metz, adviseur van de Nederlands-Duitse Kamer van Koop-
handel, in de brochure „Der Holländische Kaufmann”.
Door een vergelijkende studie beoogt hij bij zijn landge-
noten meer begrip te wekken voor de andere mentaliteit
van de Nederlandse koopman. De omvangrijke econo-
mische betrekkingen met deze landgenoten rechtvaardigen
enige belangstelling voor de door Dr. Metz geproduceerde
en gedistribueerde „image”. De auteur heeft nog een ander
motief. Hij wil nl. de veelvuldige, ietwat verrassende,
Duitse mening corrigeren dat de Nederlanders niet zo ver-
schillend zouden zijn.

De belangrijkste oorzaken van de verschillen relateert
hij aan de religieuze en historische ontwikkeling en aan
de geografische situatie. Het Nederlandse calvinistische
geestesmerk zou zelfstandigheid en improvisatie hebben
bevorderd: „Der Calvinist spricht direkt mit Gott”.
De hoge deugdenprioriteit in Duitsland van plichtsgevoel,
vrijwillige gehoorzaamheid en discipline zou correleren met
de belangrijke bemiddelende positie van geestelijkheid en
overheid in de R.K.- en Lutherse kerk. De Nederlander
heeft een voorkeur voor zelfstandige arbeid en mist, door-
gaans, het trotse bewustzijn een schakel in een groot be-
drijf te mogen zijn. In Nederlands-Indië was het aantal
Duitsers onder Nederlandse leiding opvallend groot: „Kein
Holländer konnte so gut wie diese Deutschen in einem
grossen Betrieb die zweite Rolle spielen” (zou De Gaulle
dat ook (nog) denken?).

De geografische situatie van Nederland leidde tot de
mondiale en commerciële habitus. In het meer continentale
Duitsland was de industrie lange tijd lokaal georiënteerd.
Wat de historische ontwikkeling betreft: in de 17e eeuw
was Nederland reeds een nationale eenheid, welvend,
vrijheidslievend. Duitsland was door de 30-jarige oorlog
gespleten (toen al) en — voor eeuwen — verarmd. Duitse
vorsten trokken Nederlanders aan voor het stichten van
ondernemingen; de „ontwikkelingsgebieden” bleken
echter meestal niet rijp.

In bovengeschetste omstandigheden manifesteerde zich
een verschillende morele en sociale status van de handel.
In Nederland was de geoorlooftheid van handel als handel

nimmer een probleem van publieke moraal. Er waren zelfs
perioden waarin goederenhandel een hogere status had dan
goederenproductie. Kooplieden leidden de samenleving. In
Duitsland was een koopman rond 1900 evenwel nog slechts
in beperkte mate „gesellschaftsfähig”. Typerend was het
omzetten in de 19e eeuw — zonder economische voor-
delen — van vele banken in een N.V.: de sociale status
van bankdirecteur (bijna een ambtenaar) was hoger dan
die van bankier. Markant was ook W. Sombarts brochure:
„Händler und Helden” in de jaren 1914-1918. Velen meen-
den met hem de Engelsen als „Händler” het scherpst te
kunnen beschimpen.

Het waren kooplieden die de Nederlandse economie
groot maakten. Ook de industrie stond steeds onder hun
leiding, of onder die van ingenieurs met een koopmans-
hart ¹⁾. De Nederlander denkt markttechnisch en levert
de bij de markt passende kwaliteit, die niet steeds de beste
doch vaak wel de meest rendabele is. Kwaliteit is geen
erezaak, maar een economische rekensom, aldus ontknoopt
de auteur het voor Duitsers „rätselhafte der niederlän-
dischen Qualität”. De Duitse industrieel denkt nl. in een
ingenieurspatroon, dus produktietechnisch: hij wil primair
produceren en dan natuurlijk ook nog verkopen.

Minder verrassend is de opmerking dat de Nederlanders
een andere instelling tot de overheid hebben, die zij zelfs
„im Grunde” zouden wantrouwen. De andere verhouding
tot de overheid komt ook tot uiting in de Nederlandse
voorkeur voor onderlinge regelingen in situaties, die de
Duitse koopman bij de rechter of K.v.K. doen aankloppen.
Samenhangend hiermede is de verschillende interpretatie
van een koopovereenkomst. Is voor de Duitser de formele
tekst primair, de Nederlander is bereid nieuwe situaties
te verdisconteren, met behoud van koopmansfatsoen. De
praktijk leerde de auteur dat deze afwijkende exegese vaak
Nederlands-Duitse moeilijkheden veroorzaakt — hij moest
van deze categorie er ca. 5.000 oplossen.

Enkele andere eigenschappen, die voor de Nederlandse
koopman typerend worden geacht, zijn een mindere mate
van uiterlijke emotionaliteit; een nauwkeurig rekenen tot
in centen tegenover een Duitse loyaliteit bij kleine be-
dragen; en weinig sympathie voor zakengeschenken („der
will etwas von mir”).

M. H.

¹⁾ Dr. Metz schreef in een manuscript voor een Duits blad
o.m. „Für die niederländische Werften war es weiterhin ein
Vorteil, dass sie stets unter Leitung von Kaufleuten standen”.
De redactie veranderde „vorteil” in „nachteil” in de overtuiging
van een schrijffout.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Een koopman is geen „Händler”	203	De „ziekte” der bedrijfspensioenfondsen en haar genezing, door L. S. Beuth	213
Vooruitzicht voor Europa (I), door E. G. Stijkel	204	Prijs- en subsidiepolitiek in Oost-Duitsland, door L. J. M. van den Berk	215
Conjunctuur en structuur; het Centraal Economisch Plan 1964, door Dr. W. Hessel	206	Boekbespreking:	
Reiskosten: pleidooi voor een nieuw fiscaal regime, door Drs. E. van der Wolk	208	J. Spaanstra: Aspecten van de belastingheffing van vermogenswinsten, door Drs. E. L. Berg	216
Prijshandhaving en regeringsbeleid, door Mr. G. E. Kruseman	211	Mededelingen voor economen	217
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman ..	218

Vooruitzicht voor Europa (I)

In de internationale verhoudingen wordt een verandering merkbaar. Een uitgesproken tegenstelling tussen het communistische kamp en dat van de Westelijke wereld is nog steeds aanwezig. Maar een zekere vermindering van de hoog opgelopen spanning valt te bespeuren. Tegelijk daarmee, en mede als gevolg daarvan, treden in beide kampen onderlinge verschillen en zelfs geschillen aan het licht. In de politieke constellatie waarmee wij ons, ondanks alle verrassingen, de laatste vijftien jaar vertrouwd hadden gemaakt, beginnen zich wijzigingen aan te kondigen.

Die wijzigingen hebben niet alleen betrekking op een mogelijke kristallisatie van de verhouding tussen het communistische kamp, of althans een deel ervan, en het Westen. Wij beginnen ons er rekenschap van te geven dat wellicht ook onder de zich wijzigende omstandigheden het patroon van de Atlantische en de Europese samenwerking waaraan wij gewend waren, zoal niet verandert dan toch een andere betekenis zou kunnen krijgen.

Die samenwerking is bepalend geweest voor onze veiligheid, onze welvaart, ja voor ons hele bestaan. Het is daarom van het grootste belang een poging te doen tot evaluatie van de toestand waarin wij ons in dit opzicht bevinden en na te gaan welk vooruitzicht die toestand biedt.

Wanneer we over Europese en Atlantische samenwerking gaan spreken dan is het goed er van te voren op te wijzen dat niet iedereen met deze woorden hetzelfde bedoelt en dat deze begrippen veelal bij verschillende personen verschillende associaties oproepen.

Spreekt men over Atlantische samenwerking dan denken sommigen daarbij aan de door wijlen President Kennedy geformuleerde gedachte van een „Atlantic Partnership”, waarbij de Verenigde Staten en een verenigd Europa op voet van gelijkheid nauw zouden samenwerken. Anderen daarentegen zien een tegenstelling tussen Atlantische samenwerking en Europese eenwording en denken zich de Atlantische samenwerking veelal als een multilaterale samenwerking, zonder voorafgaande concentratie aan Europese kant, waarbij aan de Verenigde Staten, op grond van hun overheersende militaire macht, een speciale plaats zou moeten blijven ingeruimd.

Bij Europese samenwerking denken velen in de eerste plaats aan het economisch aspect van die samenwerking. Anderen, die vooral geïnteresseerd zijn in een zich reeds manifesterend begin van Europese eenheid denken vooral aan de juridisch-organisatorische verschijningsvorm ervan.

Het betreft hier intussen een vraagstuk dat niet alleen economische en juridisch-organisatorische aspecten heeft, het heeft ook, en zelfs vooral, een algemeen politiek aspect en, zonder een volledige opsomming te pretenderen, een militaire kant. Velen zijn zo geïnteresseerd in een bepaald aspect, dat het bestaan van de overige over het hoofd wordt gezien. Dat leidt dan licht tot verwarring, want wanneer men het over bepaalde aspecten eens is, wil dat nog niet zeggen dat men over de gehele linie overeenstemming kan bereiken. Wanneer twee mensen het eens zijn over de wenselijkheid tot een federaal Europa te geraken, kan de een nog van mening zijn dat een dergelijk federaal Europa voor zijn verdediging, althans op nucleair gebied, afhankelijk moet blijven van de Verenigde Staten, terwijl de ander een Europese kernstrijdmacht voor wense-

lijk houdt. Een derde zal menen dat men aan Europese kant over een eigen kernstrijdmacht moet beschikken, maar verwerpt een supra-nationale samenwerking.

Wanneer we tot een evaluatie van de huidige internationale toestand en van het vooruitzicht dat deze voor Europa in zich bergt willen geraken, dan zullen we aandacht moeten schenken aan de politieke, economische en militaire aspecten en tevens aan de juridisch-organisatorische problemen die elke vorm van samenwerking oproept.

Verwarringen en misverstanden als waarop hier boven werd gedomd kunnen wellicht het gemakkelijkst worden vermeden wanneer we onze analyse aanvangen met het moment, waarop het verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal tot stand kwam.

De E.G.K.S. was niet de eerste vorm van internationale samenwerking in het na-oorlogse Europa. Al eerder was, op instigatie van de Verenigde Staten, de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking opgericht, een organisatie die een belangrijke rol speelde bij de verdeling van de Marshall-hulp en bij de liberalisatie van het handels- en betalingsverkeer en die, omgezet in de O.E.S.O., haar werkzaamheden nog steeds voortzet.

De verschillen tussen de E.G.K.S. en de O.E.E.S. wat hun organen, werkwijze, ledental en economische doelstelling betreft zijn te zeer bekend dan dat er hier op zou moeten worden ingegaan.

Dat ik toch wil stilstaan bij de totstandkoming van de E.G.K.S. vloeit dan ook niet voort uit mijn wens de conceptie van de Gemeenschappelijke Markt of de supra-nationale constructie — hoe belangrijk ook — nog eens te onderstrepen. Het houdt verband met een ander aspect, dat te vaak wordt vergeten doch dat voor onze analyse van groot belang is.

De E.G.K.S. kwam tot stand in een periode waarin de nadelen van de multilaterale, op unanieme beslissingen gebaseerde, samenwerking in de O.E.E.S. duidelijk waren gebleken en er behoefte was ontstaan aan een hechter georganiseerde economische samenwerking. Maar de E.G.K.S. stamt ook en vooral uit een periode waarin de tegenstelling tot het communistische blok zich in al haar duidelijkheid had geopenbaard en alom — ook in West-Duitsland — de wens ontstond dit land als een gelijkgerechtigde partner een plaats te geven bij de samenwerking tussen de Westelijke landen. Tot dan toe was dit land als overwonnen gebied economisch op velerlei wijze aan banden gelegd. Het handhaven van dergelijke beperkingen was niet te verenigen met het toekennen van een gelijkgerechtigde plaats in de samenwerking. Er bestonden evenwel ook aarzelingen om zo kort na het Nazi-regime Duitsers weer ongecontroleerd de beschikking te geven over vitale onderdelen van het productie-apparaat. In die situatie kwam men tot de oplossing de kolen- en staalindustrie van een aantal Europese landen, waaronder West-Duitsland, in gemeenschap te brengen, waarbij het gezag daarover niet langer door de nationale regeringen zou worden uitgeoefend maar door een in de plaats van

die regeringen tredend gemeenschapsorgaan, de Hoge Autoriteit. Die constructie had economische gevolgen en voordelen maar vond haar oorsprong in de eerste plaats in de wens een *politiek probleem* op te lossen.

De E.G.K.S. kan dus niet worden beschouwd als alleen maar een poging een meer efficiënte O.E.E.S. te stichten. Dat was de E.G.K.S. ook. Maar vooral was ze een *politiek middel* om op een verantwoorde en tegelijk hechte wijze West-Duitsland en de overige landen van West-Europa samen te bundelen ¹⁾.

Het zou onlogisch zijn geweest als de verdragsluitende partijen het bij de E.G.K.S. hadden willen laten. Onlogisch, omdat een tot kolen en staal beperkte deelintegratie tot zekere economische complicaties kon voeren. Maar onlogisch vooral, omdat het enkele anker van de kolen- en staalindustrie nog niet voldoende was om het politieke doel, West-Duitsland en overig West-Europa, hecht aan elkaar te verbinden, te bereiken. In de preambule van het E.G.K.S.-verdrag treft men dan ook een passage aan waarin duidelijk werd gemaakt dat de verdragsluitende partijen deze economische gemeenschap beschouwden als „les premières assises d'une communauté plus large et plus profonde entre des peuples longtemps opposés par des divisions sanglantes...”.

Het was geheel in de lijn van deze gedachtengang dat een poging werd gedaan om na de E.G.K.S. tot een Europese Defensie Gemeenschap te geraken. We weten dat de E.D.G. in het zicht van de haven strandde doordat in 1954 de Franse nationale vergadering weigerde het E.D.G.-verdrag te ratificeren. Aan de totstandkoming van een politieke unie werd gewerkt, doch in de verwarring veroorzaakt door de verwerping van de E.D.G. kwam het niet verder dan tot de opstelling van een ontwerpverdrag.

Na dit echec probeerde men het weer langs de economische weg, en nadat de conferentie van Messina daartoe de weg had gebaad kwamen het E.E.G.-verdrag en het Euratom-verdrag tot stand, die begin 1958 in werking traden. Dat dezelfde politieke doelstelling nog steeds vooropstond blijkt uit het feit dat in de preambule van het E.E.G.-verdrag is vastgelegd dat de verdragsluitende partijen vastbesloten zijn „de grondslagen te leggen voor een steeds hechter verbond tussen de Europese volkeren”.

De omstandigheden die aanleiding gaven tot het politieke doel dat met de Europese eenwording werd beoogd hadden intussen ook gevolgen in wijder dan Europees verband.

De duidelijk gebleken militaire dreiging van communistische kant leidde in 1949 tot de totstandbrenging van de *Noord-Atlantische Verdrags Organisatie*. De daarin deelnemende landen besloten hun veiligheid onderling te garanderen en hun verdediging gezamenlijk te organiseren, althans voor zover het Noordelijk halfrond betreffend. De Bondsrepubliek maakte aanvankelijk geen deel uit van de N.A.V.O. We zagen reeds dat werd getracht een Duitse deelneming aan de verdediging van het Westen via de E.D.G. mogelijk te maken. Na de verwerping van het

¹⁾ Dat de E.G.K.S. beperkt bleef tot de groep van landen die sindsdien veelal als „de zes” wordt aangeduid lag niet in de oorspronkelijke bedoeling. Met name werd gepoogd Engeland hierbij te betrekken. De toenmalige Britse regering gaf er evenwel de voorkeur aan afzijdig te blijven. Wel kwam een associatieovereenkomst tot stand.

E.D.G.-verdrag werd dit land via de toetreding tot de West-Europese Unie in 1955 lid van de N.A.V.O.

De samenwerking in N.A.V.O.-verband kan, gezien de belangen die hierbij in het geding zijn, stellig niet van geringere importantie worden genoemd dan de samenwerking in de Europese Gemeenschappen. Men kan die samenwerking ook niet minder intensief noemen. Wel kan worden gesteld dat de organisatorische vorm ervan minder hecht is en dat het N.A.V.O.-verdrag in mindere mate dan de Europese verdragen leidt tot een onderlinge vergroeiing van de samenwerkende staten tot een werkelijke gemeenschap. In feite hebben we bij het N.A.V.O.-verdrag te maken met een multilaterale samenwerking, waarbij besluiten slechts met eenstemmigheid tot stand kunnen komen. Ook de duur waarvoor het verdrag werd aangegaan (20 jaar) duidt op een minder hechte organisatorische band dan bij de Europese Gemeenschappen. De in N.A.V.O.-verband door de deelnemende landen beschikbaar gestelde strijdkrachten zijn onder een gezamenlijke opperbevelhebber gesteld. Daarbij dient intussen te worden bedacht dat de zeggenschap over de eventuele inzet van het belangrijkste wapen waarover de alliantie zou kunnen beschikken, de Amerikaanse kernstrijdmacht, voorbehouden is aan de President van de Verenigde Staten.

Sommigen die op historische gronden of uit gevoelsoverwegingen minder geneigd zijn zich te vinden in een samenwerking met continentale Europese landen, of die bezwaren koesteren tegen een zo hechte binding als de Europese Gemeenschappen beogen, hebben een voorkeur voor de samenwerking in Atlantisch verband zoals deze in de N.A.V.O. is georganiseerd.

Toch heeft, met name ook naar de mening van de regering der Verenigde Staten, nooit een tegenstelling bestaan tussen de Atlantische samenwerking en het streven naar Europese eenwording. De totstandkoming van de Europese verdragen is van Amerikaanse kant steeds bevorderd en aangemoedigd. Zelfs is er sprake van een duidelijke invloed van Amerikaanse kant op de formulering van sommige onderdelen van de Europese verdragen. Zo zou zonder die invloed de redactie van de kartelbepalingen uit het E.G.K.S.-verdrag waarschijnlijk een andere zijn geweest.

Europese eenwording en Atlantische samenwerking zijn op de meest duidelijke en tegelijk meest logische wijze met elkaar verenigd in de door wijlen President Kennedy geformuleerde gedachte van een „Atlantic Partnership”. President Kennedy stelde in het vooruitzicht dat een verenigd Europa in een Atlantisch deelgenootschap op voet van gelijkheid nauw met de Verenigde Staten zou samenwerken. Op deze wijze zouden Atlantische samenwerking en Europese samenwerking zich hebben kunnen samenvoegen, zoals twee wegen die al over een zekere afstand in gelijke richting liepen zich tot één hoofdweg samenvoegen.

Helaas voltrekt zich datgene wat logisch zou zijn niet altijd zo onmiddellijk. President Kennedy is niet meer en zijn opvolger heeft vooralsnog geen gelegenheid gevonden op dezelfde inspirerende wijze deze conceptie weer op te vatten. Daar moet trouwens direct aan worden toegevoegd dat daartoe aan Europese kant ook weinig aanleiding wordt gegeven. Sinds de inwerkingtreding van de verdragen van Rome zagen we de tegenstelling optreden tussen de supra-nationale conceptie en het „Europa der vaderlanden”, er werd strijd gevoerd over het Plan-Fouchet en over de toetreding van Engeland tot de Europese Gemeenschappen die vooralsnog verhinderd werd. In verband

daarmee rees ook de vraag: open of gesloten Gemeenschap? En bovendien, alsof dat niet genoeg was, werden we geconfronteerd met het probleem van de „force de frappe”.

In een wereld, waarin de verhouding tussen de beide grote kampen die tegenover elkaar staan, zich begint te wijzigen leiden al deze tegenstellingen, met hun terugslag op de verhoudingen in de Atlantische alliantie tot een situatie die slechts moeizaam onward kan worden.

Wanneer we willen nagaan wat onder deze omstandigheden het vooruitzicht is voor Europa, dan moet de vraag worden beantwoord of thans aan de politieke conceptie

die aan het streven naar de totstandbrenging van de Europese Gemeenschappen ten grondslag lag, nl. de wens de landen van West-Europa en daaronder begrepen de Bondsrepubliek zo hecht mogelijk te verenigen, nog behoefte bestaat. We zullen daarbij dan tevens moeten betrekken de vraag in hoeverre onder de versturende invloed die met name van het optreden van President De Gaulle uitgaat nog de mogelijkheid bestaat een dergelijke conceptie te verwezenlijken.

In een volgend artikel zal een poging worden gedaan deze vragen te beantwoorden.

's-Gravenhage.

E. G. STIJKEL.

Conjunctuur en structuur

Het Centraal Economisch Plan 1964

Uit de Samenvatting van het C.E.P.-1964 blijkt dat het C.P.B. ditmaal vooral een vergelijking heeft willen maken tussen de vorige en de huidige conjunctuurcyclus, in het bijzonder wat betreft het gevoerde beleid. Dit strekt tot lering voor het in de jaren 1964 en 1965 te voeren beleid, waarbij de mogelijkheid van een koerswijziging ten opzichte van de tot dusver ingeslagen richting (de recente regeringsmaatregelen!) de lezer duidelijk onder de ogen wordt gebracht.

Zulk een confrontatie van twee conjunctuurcycli is inderdaad nuttig. Wel mag de vraag gesteld worden of dat voldoende is. De lopende loonpolitiek operatie is bedoeld als *structurele* maatregel. Over de structurele ontwikkeling lezen we echter in de Samenvatting zo weinig dat de conjuncturele aspecten van de loonoperatie — en dat zijn thans *negatieve* aspecten — overbelicht dreigen te worden.

Wel mogen we het C.P.B. in zoverre verontschuldigen dat het beschikbare model slechts prognoses over een korte termijn toelaat. Dat wordt anders zodra het C.P.B. over een structuurmodel beschikt. Met deze verontschuldiging is echter niet weggenomen dat in de Samenvatting duidelijk een belangrijke reserve had kunnen worden gemaakt met betrekking tot de structurele aspecten. Het C.P.B. werpt op de bestaande situatie een zodanig helder licht dat zij, die de diverse sociaal-economische instrumenten hanteren, kunnen weten wat hen te doen staat, voor zover ze dat al niet reeds wisten. Dat er desondanks nog donkere hoeken zijn moet men dan duidelijk aangeven.

Wanneer het C.P.B. alleen via het „arrangement der feiten”, door confrontatie dus, het beleid wil beïnvloeden dan blijft het binnen de grenzen van zijn bevoegdheid. Het is echter onbevredigend wanneer het C.P.B. daarbij vrijwel zonder meer aan belangrijke discussies voorbijgaat. Het C.P.B. wekt dan de indruk te veel in zichzelf gekeerd te zijn om de discussies naar waarde te kunnen schatten, hoewel toch voor het overige met het C.E.P.-1964 een knap staaltje is geleverd van prognose-kunst onder uiterst moeilijke omstandigheden en onzekere vooruitzichten.

Introversie blijkt bijv. duidelijk uit de uitspraak dat de loonprognose van 15 pCt. voor 1964 een *taakbestellend* karakter heeft. Alsof de loonontwikkeling nog naar centrale directieven luistert! Daarvoor moet eerst de arbeidsmarkt ontspannen zijn.

De visie van het C.P.B.

Het C.P.B. geeft dus voornamelijk een conjuncturele beschouwing. Het grondpatroon of hoofdthema van de conjunctuurbeweging kan in termen van middelen en bestedingen heel simpel worden vastgelegd. Als uit enigerlei oorzaak de exportbestedingen versneld oplopen, plant die versnelling zich via de binnenlandse middelen naar de binnenlandse bestedingen voort. Deze laatste trekken de import mee en remmen de export af: de betalingsbalans slaat om en via liquiditeitsverkrapping worden de binnenlandse bestedingen afgeremd zodat de exportbestedingen opnieuw versneld kunnen oplopen.

Wat het C.P.B. en ons interesseert is welke variaties er op dit thema door onze economie gedurende de laatste jaren zijn gemaakt.

In de Samenvatting wordt er allereerst op gewezen dat de huidige conjunctuurcyclus begon met een geregistreerde arbeidsreserve van 3 pCt. en de vorige cyclus met 5 pCt. Destijds bereikte de werkloosheid haar minimum na ruim 4 jaar tegelijk met een overbesteding. Nu werd het minimum al bereikt zonder overbesteding hetgeen toegeschreven wordt aan een budgettair en monetair beleid dat, meer dan vroeger, anti-cyclisch was gericht.

In de huidige hoogconjunctuur stegen de binnenlandse bestedingen in een minder hoog tempo. Daardoor kan aldus het C.P.B. het beeld voor 1963 als geheel over het algemeen nog als betrekkelijk evenwichtig worden gekenschetst, met echter één belangrijke uitzondering, namelijk de situatie op de arbeidsmarkt.

Uit het C.P.B.-arrangement van feiten kan de lezer opmaken dat er destijds niet alleen te weinig tegengas werd gegeven (onvoldoende anti-cyclisch beleid) doch, toen de betalingsbalans omsloeg, ook te fors werd afgeremd met als merkwaardig vertraagd gevolg dat we *thans*, toch nog naar een overbesteding toedrijven, waarbij overigens opnieuw het gevaar aanwezig is dat te fors wordt geremd.

Wat is namelijk het geval? Het verband tussen toen en nu ziet het C.P.B. aldus: als gevolg van de bestedingsbeperking en de daarmee gepaard gaande zeer sterke monetaire spanningen nam het arbeidspotentieel in de bouwsector sterk af. De afgestoten arbeidskrachten werden na een periode van werkloosheid grotendeels opgenomen door andere, expanderende bedrijfstakken. De noodzake-

lijke terugvloei naar de bouwsector ging zo vertraagd dat zij pas eind 1963 voelbaar werd als een toen hernieuwde spanning op de arbeidsmarkt. De daardoor uitgelokte loonoperatie geeft alsnog een versnelling aan de bestedingstoename, zodat de lopende hoogconjunctuur toch nog, evenals als de vorige, in een overbesteding uitmond. Wanneer daar op gereageerd wordt met maatregelen die het betalingsbalanstekort zo spoedig mogelijk bedoelen weg te werken, loopt men de kans de vicieuze cirkel te sluiten met opnieuw een terugloop van het arbeidspotentieel in de bouwsector.

De conjunctuurschommeling is daarmee in belangrijke mate herleid tot een fluctuatie in het arbeidspotentieel in de bouwsector en de investeringen in gebouwen. Voor stabilisatie is het noodzakelijk de bouwvergunningen in het juiste tempo af te geven en voorts de investeringen in een eventuele situatie van overbesteding niet te drastisch fiscaal en monetair af te remmen. Kennelijk nemen dus het Ministerie van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid, alsmede de De Nederlandsche Bank, sleutelposities in zodra een ontspanning op de arbeidsmarkt intreedt.

Het is inderdaad een verrassende variatie op het thema van de conjunctuurcyclus. Het is ook een zeer plausibele variatie. De investeringen in gebouwen vormen ten slotte een substantieel deel van de totale investeringen. Nu er een stuk meer van opgehouden bouwplannen beschikbaar is moet het niet eens zo moeilijk zijn om een te sterk doorzwikken van onze economie te voorkomen. We mogen overigens ook wel vaststellen dat de bestedingsbeperking ondoelmatig blijkt te zijn geweest. Zij blijkt zelfs uiteindelijk pro-cyclisch gewerkt te hebben. Als we nu nog bedenken dat extra loonvorming nodig was om de gewenste beweging op de arbeidsmarkt naar de bouwsector te verkrijgen hebben we een vrij afgerond beeld van het mechanisme waarin de loonpolitiek ten slotte is dolgedraaid.

Opmerkelijk is ook dat de door het C.P.B.-geëtaleerde bouwcyclus — als variatie op het conjunctuurschema — eigenlijk rivaliseert met de door Prof. Schouten in dit blad destijds gelanceerde variatie: de cyclus van de breedte-investeringen annex de daarmee verbonden vraag naar arbeidskrachten¹⁾. Een laag loonpeil zou breedte-investeringen uitlokken, die tot een vergrote vraag naar arbeid leiden en daarmee tot een stijging van het loonpeil. Daarop zou dan een terugloop der breedte-investeringen volgen en een daling van het loonpeil enz. Het gemeenschappelijke van beide concepties is dat zij de fluctuaties in de werkgelegenheid niet alleen in algemene zin uit fluctuaties in de bestedingen verklaren (het hoofdthema) doch ook in bijzondere zin òf uit een vertraagde reactie van het arbeidsaanbod in de bouwsector òf een vertraagde reactie van de arbeidsvraag op het loonpeil (de variaties).

Enkele tegenwerpingen.

Het ontoereikende is echter dat met een en ander niet verklaard is waarom de huidige cyclus op een *hoger* niveau

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 2 oktober 1963.

van werkgelegenheid inzette en tot een uitputting van de arbeidsreserve leidde nog vóór het stadium van overbesteding werd bereikt. Dat een beter conjunctuurbeleid werd gevoerd doet hier niet terzake. Niet het uitblijven van de overbesteding is het bijzondere doch *de overspanning op de arbeidsmarkt terwijl er geen overbesteding is*. Het opmerkelijke in de situatie is dat een overschot op de lopende rekening gepaard gaat met overspanning op de arbeidsmarkt. Het is deze combinatie van feiten die aanleiding was voor een structurele loonaanpassing. Het doel daarvan zien we aldus dat in het vervolg een spanning op de arbeidsmarkt en een overbesteding synchroom zullen verlopen. Daarnaast staat dan natuurlijk nog het probleem hoe beide zoveel mogelijk, maar dan weer synchroom, *voorkomen* kunnen worden.

Het is te betreuren dat het C.P.B. op deze structurele kanten van de loonbewegingen in 1964 niet ingaat.

De Samenvatting leert ons wel dat blijkens de ervaring elders een relatief hoger loonpeil ten opzichte van het buitenland niet tot een betalingsbalanstekort leidt doch tot een lager groeitempo. Men zou daaruit kunnen concluderen dat de structurele loonoperatie tot een lager groeitempo leidt en derhalve niet alleen conjunctureel doch ook structureel te betreuren valt. Wanneer bij verschillende loonniveaus structureel evenwicht op de betalingsbalans mogelijk is via aanpassing van het groeitempo, is een te laag loonniveau nauwelijks denkbaar. Deze theorie berust uiteraard op de veronderstelling dat het groeitempo — hetgeen iets anders is dan het niveau waarop de groei zich voltrekt — structureel variabel is.

Ook nu weer moeten we vaststellen dat deze theorie langs de feiten heengaat en dus niet toereikend is. De genoemde combinatie van feiten past niet in deze theorie. Rest nog de vraag of de genoemde combinatie van feiten gezien kan worden als een samenvallen van hoogconjunctuur in het binnenland en hoogconjunctuur in het buitenland, dus een demonstratie is van synchroom conjunctuurbeleg. Dit schijnt inderdaad ten dele het geval te zijn. Het C.P.B. wijst op de bestedingsinflatie in Italië en Frankrijk, een golf die zich voortplante naar ons land.

Hoewel zulks de merkwaardige combinatie van feiten begrijpelijker maakt is deze verklaring toch ook weer niet voldoende. De gehele recente conjunctuurcyclus beweegt zich namelijk op een gemiddeld *hoger* niveau van werkgelegenheid dan de vorige cyclus. De hypothese van een te laag loonpeil blijft dus haar waarde behouden. Dat het loonaandeel gestegen is zegt in dit verband niet voldoende omdat het mogelijk loonaandeel blijkt samen te hangen met de mate van industriële ontwikkeling.

De structurele ondergrond van een conjunctuur kan dus niet alleen kapitaalschaarste of kapitaalovervloed zijn, maar ook wat men zou kunnen noemen: deviezenschaarste of deviezenovervloed. Voor een dermate open economie als de onze kan men „deviezen” als een produktiefactor beschouwen. De toekomst zal moeten leren in hoeverre de loonoperatie inderdaad bijdraagt tot evenwichtiger structurele verhoudingen.

Amsterdam.

W. HESSEL.

Blijf bij — Lees „E.-S.B.”!

De Nederlandse regeling inzake de fiscale aftrekbaarheid van reiskosten tussen woon- en werkplaats is principieel onbevredigend en in de praktijk slecht hanteerbaar. De regeling die de Duitse Bondsrepubliek hiervoor heeft getroffen blinkt in vier opzichten uit boven het gebrekkige en verouderde Nederlandse fiscale regime der reiskosten: in eenheid, in eenvoud, in doorzichtigheid en uit het oogpunt van een juiste verdeeling. De Duitse regeling der reiskosten verdient dan ook een krachtig pleidooi voor toepassing in Nederland, in die zin dat de uitgangspunten worden overgenomen, met — bij nadere uitwerking — een verdiscontering van de Nederlandse omstandigheden en opvattingen.

Op elke werkdag verplaatsen miljoenen Nederlanders zich tussen hun woning en hun werk: 's morgens heen, 's avonds terug. De gemiddelde afstand die de werkende Nederlander dagelijks aflegt, wordt geleidelijk groter. Een dubbele neiging tot spreiding is daar debet aan. Enerzijds trekt de industrie weg uit de stadskernen naar de stadsomstreken; anderzijds spreiden de werknemers in de werksteden zich over de kleinere gemeenten daarom heen. De korte pendel tussen het werk en de woning is sinds de oorlog enorm verbreid. De massamotorisering, alsmede de woningnood in de werkgemeenten zijn daar niet vreemd aan. Al die honderdduizenden forensen en pendelaars maken dagelijks reiskosten.

Het zijn deze reiskosten en met name de fiscale aspecten daarvan, waarover wij enkele opmerkingen willen maken. De fiscale behandeling die deze reiskosten in ons land te beurt valt, geeft namelijk geen aanleiding tot voldoening. Voor wij daarop ingaan echter eerst iets anders. En wel de regeling die de Duitse Bondsrepubliek op het stuk van de reiskosten tussen werk- en woonplaats getroffen heeft. Een regeling (krachtens delegatie aan de Minister van Financiën) die in drieërlei opzichten uitblinkt. In eenheid, in eenvoud en in doorzichtigheid.

De Duitse regeling.

De vigerende fiscale regeling omtrent de reiskosten in West-Duitsland komt op het volgende neer ¹⁾:

— De werkende belastingplichtige geniet een vaste aftrek per werkdag per km. De aftrek hangt af van:

a. De afstand tussen de woning en het werk; deze wordt afgemeten aan de kortst mogelijke wegverbinding. Bij wijze van uitzondering kan een andere wegverbinding in aanmerking genomen worden, mits deze verkeerstechnisch duidelijk gunstiger is en door de belastingplichtige geregeld gebruikt wordt.

b. De aard van het gebruikte vervoermiddel. Bij gebruik van een eigen vervoermiddel gelden o.m. deze tarieven:

Reiskosten: pleidooi voor een nieuw fiscaal regime

- voor een personenauto 50 pfennig per km
- voor een motorfiets 22 pfennig per km
- voor een bromfiets 12 pfennig per km

— De aftrek heeft een limiet van 40 km; als de afstand tussen werk en woning groter is, dragen de km's boven 40 niets bij tot de verwervingskosten. Deze limiet geldt alleen voor zover het om reiskosten gaat die berusten op de keuze van de woonplaats op basis van persoonlijke (eventueel vermijdbare) motieven.

— Deze regeling geldt imperatief: de belastingplichtige mag niet (als hem dat voordeliger uitkomt) zijn werkelijke reiskosten opvoeren, in plaats van deze gefixeerde bedragen.

Het is niet verwonderlijk dat deze regeling in Duitsland goed werkt. De Duitse fiscus vraagt zich niet af *waarom* de belastingplichtige op zekere plaats woont. Het doet niet terzake of de belastingplichtige uit persoonlijke voorkeur ergens gaat wonen, dan wel in het belang van zijn werk, dan wel door woningschaarste gedwongen. Daarom valt niets aan te tonen of aannemelijk te maken; meningsverschillen komen niet voor. Men krijgt de aftrek louter door het bestaan van de afstand, binnen de 40 km limiet. Alleen daarboven (maar dat is een miniem deel der totale reiskosten-gevallen) speelt de kwestie: zijn dit zakelijke kosten of niet, een rol.

Ook over het feitelijk bedrag der reiskosten kan generlei moeilijkheid rijzen: het bedrag per km is gefixeerd. Voor een auto is dat bijv. 50 pfennig — heen en terug; 25 pfennig per km afstand dus. Over afschrijving, benzineverbruik, onderhoud enz. behoeven belastingplichtige en inspectie niet te discussiëren. Als de belastingplichtige zich ergens vestigt wordt éénmaal de afstand werk/woning vastgesteld; zolang hij op dezelfde plaatsen blijft werken en wonen blijft de jaarlijkse aftrek gelijk. Dat geldt zo voor alle automobilisten ²⁾ gelijkelijk: er is eenheid. De regeling is elke leek direct duidelijk: er is helderheid. De regeling is zowel voor de inspectie als voor de belastingplichtigen c.q. hun raadgevers weinig bewerkelijk bij de toepassing: er is eenvoud.

¹⁾ Einkommensteuergesetz, par. 9 (Werbungskosten) en Einkommensteuerrichtlinien, par. 26: Aufwendungen für Fahrten zwischen Wohnung und Arbeitsstätte.

²⁾ Afgezien van bestuurders van bepaalde drie- en vierwielige typen „Kleinstkraftwagen“.

De Nederlandse regeling.

De Nederlandse regeling is vrijwel in alle opzichten de tegenpool van de Duitse. In Nederland luidt de hoofdregel: reiskosten voor verplaatsing tussen de woning en het werk zijn niet fiscaal aftrekbaar. Op deze regel geldt een zeer belangrijke uitzondering. Als de reiskosten hun oorzaak vinden in de heersende woningnood, zijn ze wél aftrekbaar. De jurisprudentie in een reeks van jaren heeft dit als volgt nader omljnd.

Ten eerste zijn reiskosten in geen geval (dus: ongeacht overwegingen van woningschaarste) aftrekbaar als woonplaats en werkplaats liggen „binnen eenzelfde woongebied”. Een „woongebied” kan bestaan uit verschillende gemeenten. Amsterdam en Amstelveen bijv., welke vrijwel aan elkaar vastgegroeid zijn, vormen in de terminologie van de Hoge Raad (BNB 1957/21) één woongebied. Voor wie dus bijv. in Amsterdam werkt en in Amstelveen woont, zijn de reiskosten in elk geval onaftrekbaar; ook al dwong de woningnood tot vestiging in Amstelveen.

Behalve het criterium „één woongebied” noemt een ander arrest van de Hoge Raad (BNB 1962/242) het criterium „een betrekkelijk gering aantal kilometers”. Hoeveel km's dat precies zijn, verklaart de H.R. niet nader. Misschien denkt de Raad aan ca. 10 km? (het Hof van 's-Gravenhage noemde dat cijfer in het arrest BNB 1961/98)³⁾. De betekenis van het tweede criterium is dit. Als een belastingplichtige woont *buiten* het woongebied waarin zijn werk ligt, doch de afstand tussen woonplaats en werkplaats is slechts „betrekkelijk gering”, dan zijn de reiskosten onaftrekbaar. Al weer los van de vraag of hij zich door woningnood gedwongen, elders gevestigd heeft.

Tot zover zijn de reiskosten dus onaftrekbaar. Nu echter het geval dat de belastingplichtige door woningnood gedwongen in verschillende gemeenten woont, welke *niet* één woongebied (samengegroeide agglomeratie) vormen en welke *meer* dan een „betrekkelijk gering aantal kilometers” van elkaar verwijderd zijn. Neem bijv. een belastingplichtige die in Den Haag werkt en in Voorschoten woont, omdat hij in Den Haag geen woning kon krijgen. Mag deze belastingplichtige nu zijn reiskosten in aftrek brengen? Het is de vraag. De Hoge Raad wees in 1962 terzake een belangrijk arrest (BNB 1962/242). Een belastingplichtige, werkzaam bij een bedrijf in Den Haag, vestigde zich in 1954 te Voorschoten. Hij had vergeefs getracht in Den Haag een passende woning te vinden.

In 1959 woonde hij nog steeds in Voorschoten en in dat jaar weigerde de inspecteur hem de verdere aftrek van reiskosten. Wij citeren (uit BNB 1962/242) de stelling van de inspecteur: „De belanghebbende heeft kennelijk de laatste jaren geen serieuze pogingen meer ondernomen, een huis te 's-Gravenhage te vinden. Als hij zijn eisen had afgestemd op de mogelijkheden, welke er daar ter stede voor hem waren, had hij hierin nochtans in de loop der jaren — naar de ervaring leert — kunnen slagen...”.

Het Gerechtshof te 's-Gravenhage stelde de inspecteur in het ongelijk, o.m. overwegend dat alle forensen die in dat jaar in de gemeenten rondom Den Haag woonden,

toch onmogelijk naar Den Haag hadden kunnen verhuizen, hoeveel moeite ze daarvoor ook gedaan hadden (zoals bekend is Den Haag één der steden met de nijpendste woningnood en is de stad praktisch volgebouwd). De Hoge Raad oordeelde echter anders. Het standpunt komt hierop neer, dat deze *individuele* belastingplichtige in 1959 wel degelijk erin geslaagd kon zijn om in Den Haag een huis te vinden. Uit het feit dat hij na zoveel jaren nog steeds in Voorschoten woonde, bleek wel dat het niet meer de Haagse woningnood maar zijn persoonlijke voorkeur was, waarom hij in Voorschoten bleef.

In dezelfde zin had de Hoge Raad al eens eerder geoordeeld aangaande een belastingplichtige die in 1954 een huis in het Gooi liet bouwen. De betrokkene werkte in Amsterdam, maar kon daar anno 1954 geen woonruimte krijgen. Aan deze belastingplichtige ontzegde het hoogste rechtscollege reeds in 1957 de aftrek van reiskosten tussen woonplaats en werkplaats.

De praktische consequentie van deze jurisprudentie is, dat de belastingplichtige de aftrek van reiskosten op grond van woningnood slechts *tijdelijk* krijgt. Het hangt enigszins af van de souplesse van de inspecteur, hoeveel jaar. Twee jaar is vermoedelijk het minimum en vijf jaar wellicht het maximum. Ook de individuele omstandigheden zal de inspecteur in zijn oordeel meewegen.

Wij keren nog even terug naar de hoofdregel: reiskosten voor verplaatsing tussen de woning en het werk zijn fiscaal onaftrekbaar. Als eerste uitzondering op deze regel werd — onder de omschreven voorbehouden — genoemd: reiskosten op grond van woningnood. Als tweede uitzondering noemen we de reiskosten diergenen, die voor hun — ambulante — beroep een auto *nodig* hebben; voor zulken zijn de verplaatsingskosten tussen werk en woning weer wél een aftrekpost. Belangrijk is in dit verband het arrest BNB 1961/43, waarbij een arts aldus begunstigd werd (Hof Arnhem). Zie ook: BNB 1963/46, waarbij een piloot ten tonele kwam (een verwijzingsarrest). Zoals men ziet: de hoofdregel is ondergraven door twee uitzonderingen van geen geringe strekking — in casu de woningnood en het ambulante beroep. Belangrijke uitzonderingen maken de houdbaarheid van een regel twijfelachtig.

Hoe is deze materie als geheel nu uit realistisch en praktisch oogpunt te waarderen?

Bezwaren.

De Hoge Raad grondt zijn leer dat de reiskosten binnen één woongebied geen verwervingskosten zijn op de „hier te lande geldende opvatting”. Voor iedere in een grotere gemeente werkende mens zijn dit normale kosten, stelt de Raad. In zijn notitie bij dit arrest (BNB 1957/21) bestrijdt Prof. M. J. H. Smeets deze stelling reeds met o.m. deze passages:

„de situatie in ons land is zo, dat de individuele werknemer slechts bij uitzondering op een geringe afstand van zijn werk een woning kan krijgen. De voortschrijdende industrialisatie brengt mede dat in het algemeen de werknemers op een vrij aanzienlijke afstand van hun werk moeten wonen. Hierdoor verliest de persoonlijke verhouding haar betekenis en is slechts van belang de objectieve, voor een bepaald woongebied geldende toestand, die tot het maken van reiskosten dwingt”.

voor uw BANKZAKEN

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

(I. M.)

Deze constatering van Prof. Smeets heeft in de zeven jaren die sindsdien verstreken, nog aan actualiteit gewonnen. Dit wordt geaccentueerd door een arrest van het Hof te Arnhem (BNB 1961/43). Dit arrest is een regelrechte rebellie tegen de leer van de Hoge Raad, getuige bijv. de passage: „... dat in beginsel de kosten die een werknemer redelijkerwijs moet maken om zich naar zijn werk te begeven, uitgaven zijn tot verwerving van inkomsten en niet tot vertering van inkomsten”. Het Gerechtshof ontkent dus eenvoudig de „algemeen geldende opvatting” waarop de Hoge Raad zich beroept. De Staatssecretaris zag, gezien enkele bijzondere aspecten aan het betreffende geval, af van een beroep in cassatie.

Na het voorgaande kunnen wij enkele algemene constateringingen naar voren brengen:

1. Het inkomen wordt verkregen uit verschillende bronnen. De arbeid is één van die bronnen⁴⁾. De reiskosten tussen woonplaats en werkplaats zijn specifiek verbonden aan de arbeid als inkomstenbron. Wie niet werkt, heeft die kosten niet. Daarom is het in beginsel juist dat op arbeidsinkomsten deze specifieke kosten in mindering gebracht worden: ze verminderen de draagkracht van de arbeidende belastingplichtige. Blijft dit achterwege, dan wordt de arbeid als inkomstenbron relatief benadeeld ten opzichte van andere inkomstenbronnen, welke deze kosten niet meebrengen. *Uit een oogpunt van juiste drukverdeling is de aftrek van reiskosten aanvaardbaar.*

2. De algemene woon- en werksituatie in ons land brengt mee dat het wonen vlak bij het werk voor veruit de meeste werknemers eenvoudig niet mogelijk is. Het is geen kwestie van preferentie of vrije keuze dat men zich verder van het werk verwijderd vestigt: het is noodzaak.

3. De „hier te lande geldende opvatting” waarvan de Hoge Raad spreekt (sprak) is (was) de opvatting van de Hoge Raad; algemeen is deze opvatting allerminst.

De uitzonderingspositie die de reiskosten op grond van woningnood momenteel innemen heeft diverse onbevredigende aspecten. Ten eerste zijn de criteria „binnen eenzelfde woongebied” en „een betrekkelijk geringe afstand” arbitrair. Een woongebied is niet duidelijk af te grenzen⁵⁾. Een betrekkelijk geringe afstand is een vaag begrip.

Voorts dit veel voorkomende geval: werknemer A en werknemer B werken bij eenzelfde bedrijf aan bijv. de noordkant van een grote stad. A woont aan de zuidkant van die stad, B woont in een dorpje 12 km noordelijk met een uitstekende wegverbinding. A en B gaan dagelijks per

⁴⁾ Wetstechnisch: „dienstbetrekking”. Terzijde: volgens de belastingrechtspraak is de dienstbetrekking dus geografisch gelokaliseerd op het werk zelf. Volgens de sociale verzekeringswetgeving echter, strekt de sfeer van de dienstbetrekking zich verder uit. Te weten, vanaf het moment dat de werknemer zijn huisdeur achter zich dichttrekt (op weg naar het werk) tot het moment dat hij die huisdeur weer binnengaat. Men denke aan de rechten i.g.v. een ongeval, de verzekerde overkomen op weg van en naar het werk. Een opmerkelijke incongruentie.

⁵⁾ Zie in dit verband ook het recente arrest van 20 november 1963 van de Hoge Raad, nr. 15100, Vakstudienieuws nr. 26 dd. 18 december 1963, inclusief het commentaar op dat arrest.

auto naar hun werk. A's autokosten zijn wellicht hoger dan die van B: A krijgt geen aftrek van reiskosten wegens woningnood, B wel.

Ten slotte kan ook het staken van de aftrek na enkele jaren op grond van de overweging dat de belastingplichtige intussen wel een woning in de werkstad had kunnen vinden allerminst bevredigen. Het is zeer wel mogelijk dat het onhaalbaar blijft om in de werkstad een passende woongelegenheid te vinden. Wij bedoelen: praktisch onhaalbaar bij een normale inspanning en een normale dosis geluk. Wij bedoelen ook: een woning die past bij de gezinssituatie en maatschappelijke plaats en welke gezien het inkomen redelijk betaalbaar is.

Nog afgezien van al het voorgaande doet de fiscale leer hier bepaald gewrongen aan. Het kopen van een huis, de verhuizing, de inrichting, de inpassing in een nieuwe omgeving en alles wat daarmee samenhangt, is een versturende factor in het persoonlijk leven. De realiteit is toch, dat iemand die al die rompslomp voor zichzelf en zijn gezin achter de rug heeft en goed en wel in een forensengemeente gevestigd is, vaak de moed en energie eenvoudig ontbreekt om in de eerstvolgende jaren te proberen, alsnog naar de werkstad te verhuizen. Dit is dan een zaak van persoonlijke motieven, inderdaad. Maar de belastingplichtige is in deze situatie beland door de algemene factor van de woningnood die gold toen hij zich destijds buiten de werkstad vestigde en die nu nog geldt.

De inspecteur van belastingen heeft in elk individueel geval uit te maken hoe lang er nog sprake is van een verblijf buiten de werkstad op grond van de daar geldende woningnood. Deze beslissing moet noodzakelijk arbitrair zijn. Voor een belastingplichtige is het een vrij simpele en weinig kostbare voorziening, zich bij enkele makelaars te laten inschrijven en zo af en toe eens een kleine advertentie te plaatsen. De inspecteur moet dan t.z.t. beoordelen of hier sprake is van serieuze pogingen om zich alsnog in de werkstad te vestigen. De inspecteur weet het niet; zijn beslissing is arbitrair.

De regeling omtrent de reiskosten tussen woon- en werkplaats als geheel overziende moet onze conclusie zijn dat ze *principieel onbevredigend en in de praktijk slecht hanteerbaar is.*

Nogmaals: het Duitse stelsel.

Als we ten slotte terugkeren naar de Duitse regeling die aan het begin van dit artikel beschreven werd, kunnen we een extra pluspunt signaleren. In vergelijking met de Nederlandse regeling heeft de Duitse, zoals reeds werd gesteld, de voordelen van eenheid, eenvoud en helderheid. Wij kunnen daar nu aan toevoegen: zij is ook beter uit het oogpunt van een juiste drukverdeling, op grond van de drie algemene constateringingen die hiervoor genoemd werden. O.i. verdient de Duitse regeling der reiskosten dan ook een krachtig pleidooi voor toepassing in Nederland. Bedoeld is natuurlijk niet: een letterlijke kopiëring. Wel: een overname van de uitgangspunten met, bij nadere uitwerking, een verdiscontering van de Nederlandse omstandigheden en opvattingen.

De uitgangspunten zijn: *een vaste aftrek per km, afhankelijk van de afstand tussen werk en woning en de wijze van vervoer, met een bepaalde afstandslimiet.* Om de regeling voor de belastingdienst nog wat efficiënter in de uitvoering te maken, zou men zich het volgende amendement kunnen voorstellen. Iedere werknemer krijgt een automatische reiskostenaftrek tot een vast minimum bedrag per

**voor uw
Effectenzaken**

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

(I. M.)

jaar ⁶⁾. Dat minimum bedrag wordt gebaseerd op stadsvervoer per openbaar vervoermiddel (bijv. f. 125 per jaar) plus een zekere marge (bijv. f. 25 per jaar). Deze speciale aftrek wordt in de inkomstebelastingen verwerkt bij de aanslagen in de inkomstebelastingen automatisch door de inspectie toegepast (voor zover in het inkomen arbeidsinkomsten begrepen zijn). Iedere werknemer heeft echter het recht te verzoeken om toepassing van eerdergenoemde regeling (hierboven gearceerd).

Bij toepassing daarvan komt de aftrek op basis van het aantal km en het gebruikte vervoermiddel *in plaats van* de zoëven beschreven minimum aftrek. Men zal daarom dus alleen verzoeken als het tot een hogere aftrek leidt. Met andere woorden: het overgrote deel der werknemers (veruit de meeste niet-automobilisten/niet-pendelaars) zal eenvoudig de automatische minimum aftrek genieten.

Zo wordt de werkhoeveelheid die de nieuwe regeling voor de belastingdienst voor meebrengen, sterk gereduceerd. Een streven naar perfectionisme (niet ongewoon in ons belastingrecht) wordt daarmee bij voorbaat vermeden.

Is de huidige leer van de Hoge Raad in dit artikel onrecht gedaan? De eventuele verdedigers van deze leer inviteren wij gaarne tot een wederwoord. Want mocht de Duitse regeling voor de reiskosten (verre) boven de Nederlandse regeling preferabel zijn, dan rijst de nadrukkelijke vraag: *waarom blijft de Hoge Raad volharden in zijn leer?*

Een leer, waartoe de woorden van de wet niet dwingen. Men leze de betreffende passages uit art. 14 Besluit I.B.:

⁶⁾ Deze reiskostenaftrek komt dus *boven* de vaste verwervingskostenaftrek, ad f. 100 (terzijde: die f. 100 die verwerving de realiteit achterhaald; dit bedrag moet nodig omhoog).

Artikel 14.

(1). De kosten van verwerving (artikel 5, lid 3) worden in mindering gebracht op de inkomsten, waartoe zij betrekking hebben.

(2). Onder kosten van verwerving worden verstaan de kosten tot verwerving, inning en behoud der inkomsten en op de inkomsten rustende lasten, zoals:

1°. uitgaven, die onmiddellijk of middellijk voor de vervulling van een dienstbetrekking moeten worden gedaan, zoals contributien voor vakverenigingen, aanschaffingskosten van gereedschappen en beroepskleding dan wel afschrijving op zodanige goederen; kosten, welke bestreden kunnen worden uit de in artikel 26b, eerste lid, letter e, bedoelde vergoedingen, worden niet in aanmerking genomen;

2°. enz.

Een leer die, zoals wij poogden aan te tonen, berust op sterk betwistbare gronden.

Een nieuwe, betere regeling is langs verschillende wegen bereikbaar. Mocht de Hoge Raad „om” gaan, dan kan de Uitvoeringsresolutie Inkomstenbelasting alsnog naar het voorbeeld van de Duitse regeling worden uitgebreid. De Minister van Financiën kan dit echter ook *op eigen initiatief* doen, als hij op basis van de huidige wettekst bereid is rekening te houden met de verandering van de in Nederland terzake geldende opvatting. Ten slotte zou het initiatief ook kunnen uitgaan van de wetgever; deze zou de materie nader kunnen concretiseren, bijv. per Uitvoeringsresolutie. Hoe het gebeurt gebeure het; in ieder geval laat het zich aanzien dat het gebrekkige en verouderde fiscale regime der reiskosten, een te lang leven beschoren is geweest.

Voorhout.

Drs. E. VAN DER WOLK.

Prijshandhaving en regeringsbeleid

Er wordt nog te weinig onderkend hoezeer een effectief prijsbeleid, zoals de overheid wil en moet voeren, samenhangt met het in onze economie zo wijd verspreide systeem waarbij in de eerste hand de prijs wordt vastgesteld waarvoor de handelaar aan het publiek mag verkopen, en met de nodige individuele en — vooralsnog — collectieve voorzieningen om die handelaar aan de naleving van zulk een voorschrift te houden. Alvorens op dit verband in te gaan, dienen echter allereerst enige misvattingen te worden rechtgezet die niet alleen in de pers doch kennelijk ook hier en daar op het Departement een taai leven blijken te bezitten.

Verticale prijsbinding en horizontale prijsafsprake is niet hetzelfde.

Een eerste misvatting is gelegen in de opvatting dat verticale prijsbinding en horizontale prijsafspraken zo ongeveer op hetzelfde neerkomen (in „Het Parool” van 31 januari 1964 wordt zelfs gesproken van „verticale prijsafspraken”), of althans broertje en zusje zijn die hand in hand plegen, te weten niets is echter minder waar. Zij komen zelfs, zoals uit het bij het Ministerie berustende kartelmateriaal zonneklaar blijkt, hoogst zelden in dezelfde sector naast elkaar voor en wel omdat zij elkaar in wezen uitsluiten.

Dat dit laatste onvoldoende beseft wordt is het gevolg van de tweede misvatting, daarin bestaande dat men —

historisch verklaarbaar — de prijsbinding pleegt te benaderen vanuit het gezichtspunt van de detailhandel. Inderdaad wordt deze daardoor (in zijn bruto winst) beschermd. Wie daarin echter de strekking van dergelijke, door de fabrikant of importeur vastgestelde, regelingen ziet, verwacht de economie met de filantropie. Ook al heeft deze vaststeller belang bij de validiteit van zijn afnemers — die teloor kan gaan indien zij elkaar de hals trachten af te snijden —, zijn primaire bedoeling is een geheel andere. Die ligt namelijk in het vlak van de prijsconcurrentie in de eerste hand (tussen de betrokken merken), die alleen maar tegenover het publiek — en daar gaat het om — met vrucht gevoerd kan worden, indien die prijzen in de diverse vergelijkbare fabrikaten ook inderdaad in het algemeen door het publiek vergeleken kunnen worden doordat elk zulk een prijs uniform (door de handel) wordt toegepast. Dit betekent echter tevens dat een fabrikant, die dit wapen hanteren wil tegenover zijn concurrent, dit wapen niet

(I. M.)

**voor uw
Assurantiezaken**

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

met de andere hand weer in de schede steekt door met diezelfde concurrent een prijsafpraak te maken. Dit betekent het 'althans' in Nederland, waar concurrentie nog een levend begrip is.

Korthedshalve — er is in dit blad over dit onderwerp meer geschreven — wil ik het bovenstaande aldus samenvatten: men kan in deze economische keuken niet en het ei en de omelet hebben. Er moet — ook door de Haagse keukenmeester — gekozen worden tussen de prijsconcurrentie in de eerste hand — die zonder prijsbinding volkomen verwatert — en die in de laatste hand. Bij wils beleid zal in het algemeen — hierover behoeft weinig twijfel te bestaan — het eerste worden gekozen. In de huidige situatie valt echter, naar mijn overtuiging, elke twijfel weg. Ik wil daarvoor — wederom zeer kort — drie redenen aanvoeren.

Aantasting verticale prijsbinding is ongewenst.

In de eerste plaats ligt in deze kritieke periode van prijsverhoging het gewicht primair op de eerste hand, waarvan immers ook primair de verhoging uitgaat. In een sector nu, waar prijsbinding en — dus — concurrentie in de eerste hand geldt, leidt de fabrikant of importeur die de geringste verhoging toepast, de dans. Indien immers zijn concurrenten hun prijs méér optrekken, dansen zij de zaal, m.a.w. de markt uit. Dat deze gedachtengang juist is, werd in de laatste weken voordat dit artikel werd geschreven frappant bewezen, doordat met één uitzondering de door de Minister getroffen prijsmaatregelen betrekking hadden op sectoren waar géén prijsbinding voorkomt. En die éne uitzondering had betrekking op het, zoals boven gezegd uitzonderlijke, geval waarin prijsbinding en prijsafpraak samengaan.

De tweede reden houdt verband met het feit dat de huidige kostenstijging bij de handel — als gevolg van de loonsverhoging — de toename in geld van de handelsmarge — als gevolg van de huidige prijsstijgingen — als regel te boven gaat. Aan die knelling kan hij op twee manieren ontkomen: 1. hij vindt middelen of trucs — en die liggen opgescheept — om, desgewenst onder de schijn van verlaging van de publiekprijs (van bepaalde artikelen), die prijs in werkelijkheid gemiddeld te verhogen; 2. hij oefent een zodanige druk op zijn leverancier uit, dat deze nolens volens de handelsmarge verhoogt, hetgeen onherroepelijk op den duur eveneens en in een veel ernstiger vorm tot een nieuwe golf van prijsverhogingen leidt, omdat de winst in de eerste hand in het geding komt. Dit eerste gevaar voor het prijspeil nu wordt door een effectieve prijsbinding (die ook prijzentrucs belet) zonder meer ondervangen. En tegen het tweede gevaar vinden fabrikanten en importeurs in dezelfde sectoren een verdedigingslinie in hun onderlinge organisatorische band, zoals die in het bijzonder gevormd wordt door de collectieve handhaving der individuele prijzen.

Dit alles leidt rechtstreeks tot de derde en misschien belangrijkste reden waarom het juist thans zo bijzonder inopportuun zou zijn om de prijsbinding direct of indirect aan te tasten en zelfs om bij een generieke maatregel tegen de collectieve prijshandhaving niet alleen die handhaving door een centraal orgaan (met name in de vorm van collectieve uitsluiting) te wraken, doch ook om elke, de efficiency dienende, maatregel te willen verbieden die in één of andere zin naar het collectieve zweemt. Eensdeels

Beleg modern
beleg in

InterUnie

N.V. Internationale Beleggings Unie "Interunie", Postbus 617, Den Haag
(I. M.)

immers ontstaat, indien door een dergelijk ingrijpen van hoger hand de handelaar bij de prijsvaststelling de vrije hand zou krijgen (waarbij ook aan eigen handelsmerken te denken ware), een prijssituatie die door het publiek niet meer kan worden overzien en door de overheid niet meer in de hand kan worden gehouden, terwijl dit thans in sectoren met prijsbinding juist andersom ligt. Anderdeels is niet alleen de laatste tijd doch ook vroeger bij herhaling gebleken dat aan een beroep van de overheid op het bedrijfsleven om haar prijsbeleid te steunen slechts gevolg wordt gegeven en kan worden gegeven voor zover dat bedrijfsleven in organisatorisch en/of organisch verband optreedt. Ook deze voor de overheid gunstige situatie treft zij bij uitstek aan in die sectoren van de merkartikelen waar een „geordende concurrentie” bestaat.

Reeds om deze drie redenen — er zouden er meer kunnen worden aangevoerd — schaaft de overheid, indien zij te stringent optreedt tegen de beheersing door de fabrikant van zijn prijs, de mogelijkheid om harerzijds de prijzen te beheersen. Ja, zij dreigt zelfs de tak door te zagen waarop zij momenteel, hoe wankel ook, nog zit. Ten departemente zelf bestaat echter helaas nog onvoldoende begrip voor deze situatie. Men kijkt daar nog in hoofdzaak naar het buitenland, hoewel de verhoudingen daar geheel anders liggen, en staart zich overigens blind op bepaalde bezwaren van de prijsbinding. In het bijzonder werd door de Minister — op 21 november 1963 in de Tweede Kamer — als bezwaar van prijsbinding genoemd, dat deze het zich ontwikkelen van nieuwe bedrijfvormen (zoals zelfbediening, vrijwillige filiaalbedrijven, verzendhuizen enz.) zou beletten. Hoe academisch men ten dezen denkt moge daaruit blijken dat dezelfde Minister volgens „De Volkskrant” van 1 februari jl. bij het door hem aangekondigde eventuele optreden tegen de verticale prijsbinding speciaal bleek te denken aan de duurzame gebruiksgoederen (waarom toch niet „gebruiksgoederen?”), terwijl juist in deze sectoren krachtens de aard van deze artikelen resp. de omvang en structuur van de Nederlandse markt de bedoelde nieuwe verkoopmethoden ofwel niet toegepast kunnen worden (zelfbediening) ofwel niet kostenbesparend werken (filiaalbedrijven e.d.) ofwel afstuiten op de kleine omvang van de markt en de mentaliteit van het publiek (verzendhuizen).

Verblijvende tekenen.

Niettemin zijn er tekenen dat het toch ook in Den Haag begint te dagen. Eén van die tekenen is de bovenbedoelde aankondiging dat ook overwogen wordt om de verticale prijsbinding zelf onder schot te nemen en wel kennelijk langs de weg van de individuele onverbindendverklaring (er zou immers blijken de aan de pers verstrekte mededelingen tegen de desbetreffende beslissingen appèl open-

staan, wat tegen een generieke maatregel niet mogelijk is). Dit vormt in zoverre een verblijdend teken aan de wand omdat de Minister blijkbaar inziét dat het massaal gebruik van de bijl het risico medebrengr van massale brokstukken, zodat het hanteren van het operatiemes per patiënt de voorkeur zou verdienen. (Blijkens het verslag van de vergadering van 12 februari 1964 wordt deze voorkeur ook door verschillende leden der Tweede Kamer gedeeld).

Een sprekender teken aan diezelfde wand wordt echter gezet door de thans aanhangig gemaakte wijziging van de Prijzenwet en in het bijzonder door de Memorie van Toelichting op het ontwerp van wet. Daaruit blijkt immers ten duidelijkste dat ook naar het inzicht bij Economische Zaken het gevaar voor het prijspeil niet komt uit de hoek van het (zelfs in kartels) georganiseerde bedrijfsleven, doch integendeel opgeroepen wordt door eigengereide handelingen van individuele en losstaande ondernemers die op

hun voordeel uit zijn. Hier staat de Minister nog maar met één stap van de volle waarheid. Het zijn immers diezelfde eigengereide, met hun voordeel rekenende, ondernemers die — als ondergrondse importeurs of als zeer bovengrondse grootwinkelbedrijven — de Minister steunen indien het gaat tegen excessen in de handelsmarges en — daardoor — in de prijs. Want juist die excessen lokken de eigengereide voordeelzoekers aan. Een sprekend voorbeeld daarvan bieden de koelkasten. Van de marges daarop eten thans de handelaren geen brood meer.

Waarlijk, wat nodig is zijn geen verdere papieren ordeningen doch is een voldoende inzicht ten departemente in die eigengereide krachten; die nergens zozeer hun gezondheidende werking uitoefenen als in de Nederlandse economie. Intussen meen ik op grond van mijn ervaring de verwachting te mogen uitspreken dat het op dit punt inderdaad „gaat dagen in het Westen”.

Amsterdam.

Mr. G. E. KRUSEMAN.

De „ziekte” der bedrijfspensioenfonds en haar genezing

Met „ziekte” der bedrijfspensioenfonds bedoelen wij twee dingen: ten eerste de gebreken, die aan de klassieke vorm der bedrijfspensioenfonds blijken te kleven en ten tweede de neiging van werkgevers en werknemers, klakkeloos het geijkte klassieke patroon te volgen. De oorzaak van deze neiging is gemakkelijk aan te geven: bij ons weten zijn de bedrijfspensioenfonds nimmer kritisch op hun functionele betekenis onderzocht. Het rapport van de S.-E.R. over waardevaste bedrijfspensioenen heeft weliswaar gepoogd verbeteringen aan te brengen uitgaande van één van de gebreken, nl. het gemis aan waardevastheid (waarvan de oorzaak bij het geld ligt) of de welvaartvastheid (waarvan de oorzaak bij de wisselende welvaart ligt), doch is in gebreke gebleven de gehele opzet van het klassieke bedrijfspensioenfonds te toetsen aan ontwikkelings- en rechtvaardigheidseisen.

Wat deze laatste betreft noemen wij in de eerste plaats het onsympathieke dwangelement, geaccentueerd door een wettelijke verplichtstelling van deelneming in een bedrijfspensioenfonds. Hierdoor zijn een soort wettelijke monopolies geschapen, die ertoe leiden dat ondernemingen in een ontwikkelingsstadium met jong personeel „opdraaien” voor de back-servicelasten van anderen, die in gebreke bleven tijdig voorzieningen te treffen en dus duurder uit-

komen dan wanneer zij zelfstandig of in het kader van een „vrij” bedrijfspensioenfonds, waarover straks, in de gelegenheid waren geweest voorzieningen te treffen. De onrechtvaardigheid schuilt dus hierin, dat de gedwongen deelneming voor hen duurder uitkomt dan wanneer het beginsel van vrijheid ware gehandhaafd. Nu is deze dwang als noodzakelijk ondersteld, uitgaande van de fictie der solidariteit, waarmede de doorsneepremie juist t.a.v. de back-service wordt verdedigd ¹⁾.

Het gevolg is dat we nu opgescheept zitten met een groot aantal bedrijfspensioenfonds, elk met een groter en duurder wordend apparaat enerzijds, anderzijds voorzieningen totstandbrengend welke zó duidelijk tekortschieten, dat op verzoek van de Staatssecretaris van Sociale Zaken de S.-E.R. hierover op 30 juni 1961 een uitgebreid (en geenszins bevredigend) rapport heeft uitgebracht. De diepere oorzaak van het tekortschieten der klassieke bedrijfspensioenfonds zit hierin, dat, nadat *aanvankelijk* een zeker beperkte back-service via de zgn. „solidariteitspremie der jongeren” (een eufemisme voor onbillijke lastenverschuiving van de nalatige naar de onschuldige of min-

¹⁾ Zie ons artikel: „Problematiek rond de „back-service”” in „E.-S.B.” van 4 september 1963.

(I. M.)

N.V. SLAVENBURG'S BANK

**spaarrekeningen * spaardeposito's
bankboekjes**

der nalatige werkgever) kon worden gedekt, de vrijwillige en noodzakelijke aanvulling dezer back-service niet werd aangemoedigd. De arbeiders, die zich hierdoor gedupeerd en achtergesteld zien, zoeken nu via verhoging van de A.O.W. aan hun trek te komen. Echter, ook het klassieke bedrijfspensioenfonds, dat er nu eenmaal is, zou (en dit staat merkwaardigerwijze *niet* in het S.-E.R.-rapport!) in het kader van de gekozen opzet verbetering in de back-service kunnen brengen door een premieverhoging die voor back-serviceverbetering zou moeten dienen.

Deze premieverhoging had, waren werkgevers- en werknemersorganisaties hierop bedacht geweest, uit de „ruimte” gefinancierd moeten worden en had dus ten laste van loonsverhogingen behoren te komen. Waar is hier de zgn. solidariteit van jongeren en ouderen gebleven? Een duidelijker bewijs dat terecht van een fictie mag worden gesproken valt moeilijk te leveren! Wij gaan hierbij uit van de stelling, dat back-service binnen het kapitaaldekkingstelsel uitsluitend via kapitaalstortingen dan wel via inhaalpremie (desnoods gebaseerd op doorsneeberekening) kan worden gefinancierd. In ons artikel „Bedrijfspensioenen blijven achter bij ondernemingsregelingen” („E.-S.B.” van 24 oktober 1962) stelden wij: „Het lijkt ons de vraag of deze (vrijwillige) voldoening via een bedrijfspensioenfonds, althans in bevredigende mate, collectief kan worden afgedwongen”. Op deze vraag gaven wij hierboven een antwoord: het moet mogelijk zijn, ook binnen het kader van een afgedwongen regeling.

Dit doet evenwel geen afbreuk aan onze conclusie, dat de opzet van een klassiek bedrijfspensioenfonds niet de gunstigste mogelijkheid biedt tot een verdere pensioenontwikkeling in ons land. Deze negatieve conclusie kan echter aangevuld worden met een positieve: wanneer van een ander uitgangspunt wordt uitgegaan, waarbij de fouten van het klassieke bedrijfspensioenfonds vermeden worden, kan een pensioenontwikkeling worden verwacht, die de klassieke bedrijfspensioenfonds zal nopen deze gunstige ontwikkeling te volgen. Wij vermeldden reeds hierboven een nieuw type bedrijfspensioenfonds, het zgn. „Vrije bedrijfspensioenfonds”. Dit draagt de volgende kenmerken:

1. Tussen werkgevers- en werknemersorganisaties wordt een minimum regeling vastgesteld. Deze minimum regeling houdt in bepaling o.m. van een minimum pensioen; van een maximum wachttijd voor opname in de regeling; een nadere bepaling van de termijn, waarbinnen de werknemer bij dienstverlating zijn aanspraak volledig meekrijgt (in de wet gesteld op 5 jaar). Deze minimum regeling wordt vastgelegd in een C.A.O. en geldt derhalve voor alle bij de

C.A.O. betrokken partijen. In aansluiting hierop wordt een „Vrij bedrijfspensioenfonds” ingesteld, waarbij de herverzekering plus administratie in handen komt van een per bedrijfstak te organiseren co-assurantie van bestaande verzekeringmaatschappijen, die zich bereid verklaren eventueel ook bestaande contracten in de branche in het grotere geheel op te nemen. De werkgevers die zich hierbij aansluiten kunnen genieten van een grotere omvangskorting dan zij bij afzonderlijk contract zouden kunnen verkrijgen. Dwang is derhalve volkomen overbodig. De werkgever, die zich aansluit weet, dat hij van het gunstigste op de open markt verkrijgbare tarief profiteert en bovendien dat hij zijn eigen regeling zal kunnen handhaven en voortzetten.

2. Elke bij het „Vrije bedrijfspensioenfonds” aangesloten onderneming zal de minimum normen al direct of later kunnen uitbreiden en ook haar beambten hierbij kunnen onderbrengen. Verbetering der minimum norm kan eventueel worden geactiveerd door onderhandelingen van de lagere vakorganisaties in overleg met individuele werkgevers. Te voorzien is dat de totstandbrenging van „Vrije bedrijfspensioenfonds” krachtig zal worden bevorderd door de werkgeversorganisaties, omdat ook de leden die reeds een voorziening voor hun personeel troffen, hierbij een direct belang hebben, nl. de mogelijkheid tot premiebesparing resp. pensioenverbetering. Voor de vakorganisaties is de nieuwe mogelijkheid eveneens aantrekkelijk, omdat onder bepaalde voorwaarden de verzekeringmaatschappijen, die direct of indirect met de vakorganisaties gelieerd zijn, aan de te vormen pool deel kunnen nemen.

De voordelen van dit nieuwe „Vrije bedrijfspensioenfonds”, zoals dit in grote lijnen op 1 januari 1964 voor de rubberindustrie in werking is getreden, zijn evident:

1. Elke werkgever behoudt zijn zelfstandigheid. Zijn bijdragen en stortingen komen ten goede aan eigen personeel, waardoor een grotere waardevastheid der pensioenen dan bij het klassieke bedrijfspensioenfonds via doorsneepremie te bereiken valt, binnen de mogelijkheid komt.

2. Het beginsel van centrale planning en centrale inkoop leidt tot grotere efficiëntie en lagere premies.

3. Er ontstaan geen nieuwe autonome verzekeringsinstanties.

4. Elke werkgever van de groep kan aanspraak maken op de meest objectieve en deskundige voorlichting, onafhankelijk van de met de herverzekering te belasten instantie, waarvoor ook alweer geen nieuw apparaat behoeft te worden opgebouwd.

's-Gravenhage.

LOD. S. BEUTH.

(I. M.)

Kabels met papier- en met plasticisolatie voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie. Kabelgarnituren, koperdraad en koperkabel, staaldraad en bandstaal

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEKEN • DELFT

Prijs- en subsidiepolitiek in Oost-Duitsland

Volgens een mededeling van de Oostduitse Minister van Financiën, Willy Rumpf, heeft de regering besloten met ingang van 1 april a.s. opnieuw een prijsverhoging in te voeren. Deze prijsstijging betreft in eerste etappe een kwart van de industriële produktie. Prijsverhogingen voor levensmiddelen, bijv. voor aardappelen, waren hieraan reeds twee jaar geleden voorafgegaan. Een feitelijke verlaging van de lonen door het opschroeven van de normen werd intussen eveneens doorgevoerd. Om hetzelfde loon te halen, moet de arbeider gemiddeld 20 pCt. meer presteren.

Bij de nieuwe prijzen gaat het vooral om produkten, die men in alle sectoren van het economisch leven nodig heeft, zoals steenkool, bruinkool, briketten, elektrische stroom, ijzer en staal, alsmede om grondstoffen, die voor het grootste gedeelte moeten worden ingevoerd. Daartoe behoren katoen, wol, aardolie en ertsen. Men zag zich gedwongen rekening te houden met de deviezenuitgaven, die dergelijke importen vergden. De prijzen van genoemde produkten bepalen in wezenlijke mate het prijspeil in de verwerkende industrie. Gedurende de eerste etappe worden zij niet alleen in de grondstoffenproducerende bedrijven ingevoerd, maar ook in ondernemingen, die halffabrikaten en afgewerkte produkten vervaardigen.

Deze prijsstijgingen stellen hele reeksen ondernemingen voor ernstige problemen, terwijl anderen er niet veel beter van worden. De produktie van laatstbedoelde ondernemingen brengt weliswaar meer op, maar aan de andere kant krijgen zij geen subsidies meer. Tegelijk lopen zij het gevaar, dat hun afzetmogelijkheden ten gevolge van de gestegen prijzen verminderen. Tot nu toe verkochten bijv. de bruinkoolbedrijven een ton bruinkool voor 3,51 mark. Het betreft hier de slechtste kwaliteit. Van 1 april af wordt deze prijs met 50 pCt. verhoogd. Bruinkoolbriketten kosten momenteel nog 16,56 mark per ton. De nieuwe prijs ligt 40 pCt. hoger.

Bewoners in mijnbouwgebieden wil men door middel van een elastisch prijsstelsel bewegen ruwe bruinkool in plaats van briketten te kopen. Dit geldt eveneens voor de industrie. Briketten blijven voor huishoudens en bedrijven in ver afgelegen streken gereserveerd. Officieel wil men hiermede de spoorwegen ontlasten, maar een minstens even grote rol heeft ongetwijfeld ook de overweging gespeeld, dat de brikettenvoortbrenging niet toereikend is om zowel de binnen- als de buitenlandse vraag te bevredigen.

In de praktijk werkt dit elastisch prijsstelsel als volgt. Wil een elektrische centrale in Rostock aan de Oostzee bruinkool verwerken om een warmtehoeveelheid van 1.000 calorieën te produceren, dan moet zij 15 mark betalen. Bestelt zij echter briketten, dan spaart zij 3 mark, alhoewel briketten uiteraard duurder zijn dan ruwe bruinkool. Is de

betrokken centrale echter in Leipzig of Cottbus, dus in de buurt van bruinkoolmijnen, gevestigd, dan kost ruwe bruinkool voor haar slechts 6,50 mark, terwijl zij voor briketten 9,50 mark uit moet geven. In verband met de zeer hoge transportkosten is zij dan altijd nog goedkoper uit dan haar zustercentrale in Rostock, maar zij zal waarschijnlijk toch in overweging nemen, dat het gebruik van bruinkool goedkoper is. De overheid wil in elk geval bereiken, dat er een einde komt aan de praktijk om brandstoffen met een geringe verwarmingsgraad en een hoog ballastpercentage over lange afstanden te vervoeren. Daar de belangrijkste industriecentra van Oost-Duitsland in de buurt van bruinkoolmijnen zijn gevestigd — men denke slechts aan Leuna-Merseburg, Leipzig, Halle en Karl-Marx-Stadt —, zal de overheid ongetwijfeld tevens haar streven verwezenlijken meer briketten voor de export ter beschikking te krijgen, dit wil zeggen de deviezenpot aan te vullen.

Voor de ijzer- en staalnijverheid alsmede voor de industrie van non ferro-metalen werden reeds nieuwe prijzen vastgesteld, waarbij rekening werd gehouden met de prijsstijging voor kolen en energie. Dit betekent echter een zwakke troost, want gelijktijdig werden deze industrieën verplicht de produktiekosten belangrijk te verlagen en alle investeringen uit eigen middelen te financieren. Tot nu toe geschiedde dit uit de staatskas. Indien genoemde industrietakken meer dan 9,5 pCt. verdienen, dan moeten zij de rest echter aan de Staat afdragen. Goed weggekomen zijn bij de nieuwe prijspolitiek eigenlijk uitsluitend de ertsmijnen. Ze worden evenals voorheen van overheidswege gesubsidieerd, omdat er een ernstig tekort aan ertsen bestaat en de importen uit de Sowjet-Unie niet toereikend zijn.

Gedurende de tweede en derde etappe ligt het in de bedoeling genoemde prijsstijgingen overal door te berekenen. Desondanks heeft de overheid verklaard, dat de verbruikersprijzen niet zullen stijgen. Op zichzelf is dit een onmogelijkheid. Wanneer grondstoffen en halffabrikaten duurder worden en de bedrijven met winst moeten werken, dan moeten deze prijsverhogingen ook bij de afgewerkte produkten tot uitdrukking komen. De overheid ziet hiervoor klaarblijkelijk als oplossing het verlagen van de produktiekosten. De componenten hiervan zijn hoofdzakelijk de (duurder geworden) grondstoffen en halffabrikaten en de lonen. Logisch is dus, dat uitsluitend de lonen zijn bedoeld. Dit wordt natuurlijk niet gezegd. Men spreekt over een continue verhoging van de arbeidsproductiviteit bij een gelijkblijvend loonpeil. Wat dit in de praktijk wil zeggen, behoeft geen nadere verklaring.

Berlijn.

L. J. M. VAN DEN BERK.

U reageert op annonces in „E.S.B.”? ★ Wilt U dat dan steeds kenbaar maken!

BOEKBESPREKING

J. Spaanstra: *Aspecten van de belastingheffing van vermogenswinsten*. N.V. Uitgeversmaatschappij AE. E. Kluwer, Deventer z.j., 198 blz., f. 12,50.

„Z.W.O. subsidieert in Groningen baanbrekende studie over belastingheffing van vermogenswinsten door inspecteur J. Spaanstra”, aldus de kop van een A.N.P.-Telex van 28 augustus 1961, naar aanleiding van een gesprek dat door de auteur van het hier besproken boek aan het A.N.P. werd toegestaan. Niet zo baanbrekend, doch voldoende belangwekkend is een aantal van de conclusies, waarmee het boek wordt besloten (blz. 194, 195):

1. Ook reële vermogenswinsten behoren tot het theoretische fiscale inkomensbegrip: zij vertegenwoordigen reële koopkrachtstijging van de belastingplichtige.

2. Een belasting van vermogenswinsten is — onafhankelijk van het budgettaire resultaat — in principe een eis van rechtvaardigheid en gelijkmatigheid.

3. Het draagkrachtbeginsel gebiedt in principe, dat monetair schijnwinsten volledig geëlimineerd worden, en dat vermogensverliezen volledig gecompenseerd worden (met alle inkomenselementen).

4. Dit kan door alle inkomen met één — verlaagd — tarief progressief te belasten.

5. Invoering van een belasting van vermogenswinsten in het kader van een algemene, fundamenteel herziene inkomstenbelasting kan niet overijld plaatsvinden en de eerstgenoemde belasting moet worden ingepast in een belastingstelsel, dat tot in zijn grondslagen opnieuw doordacht is.

Spaanstra heeft een omvangrijk hoofdstuk gewijd aan het inkomensbegrip voor belastingdoeleinden „om het gesprek weer op gang te helpen...” (blz. 40). Hij onderscheidt daarbij het theoretische fiscale inkomensbegrip (als uiterste begrenzing — de fiscale stratosfeer?) en het praktische fiscale inkomensbegrip, zoals men dat in een concrete belastingwetgeving aantreft. Naar zijn mening behoren de vermogenswinsten tot het theoretische fiscale inkomensbegrip en het is juist dat hij er een ruim aantal bladzijden voor over heeft, al besteedt hij wel erg veel aandacht aan de *letterlijke* mening van een aantal belastingdeskundigen: bepaalde bladzijden bevatten slechts een citatenoorlogje.

Spaanstra's conclusie omtrent de beginselen, die het theoretische en praktische fiscale inkomensbegrip bepalen (rechtvaardigheid, heffingstechniek enz.), zijn juist. Waarom zoekt de lezer hier vergeefs naar de namen van De Langen en Van den Berge? Belangrijk is de stelling dat iemands draagkracht wordt bepaald door het *reële*, en niet het *nominale* inkomen. Men vindt dat op allerlei plaatsen in het boek terug. Zo onderneemt Spaanstra een charge op de Wiardi Beckman Stichting op blz. 34, 35; de W.B.S. verdedigde immers een vermogenswinstbelasting over de *nominale* vermogenswinsten. Spaanstra acht het weg-belasten van een monetaire schijnwinst echter iets heel anders dan een belasting van vermogenswinsten: het is een vermogensheffing. Men moet dan ook niet A, die zijn vermogen reëel in stand weet te houden, belasten, doch B, die in *nomina*le schuldtitels belegt, tegemoet komen (blz. 159). Het lijkt hier dat Spaanstra niet zozeer op belastingheffing, dan wel op subsidiepolitiek doelt. Er is prin-

cipieel echter geen enkel verschil tussen het voorstel van de W.B.S. om schijnwinsten te belasten en dat van Spaanstra, om de „reële” verliezers „tegenmoet te komen”. Praktisch is het verschil groot, namelijk de belastingopbrengst. Overigens blijkt Spaanstra in hoge mate allergisch voor de W.B.S.: „De hiertoe gebruikte redenering (van de W.B.S.) mag ik de lezer niet onthouden” (blz. 150); „Daar ik geen economie ben, imponeer de dit argument mij aanvankelijk. . . . Ik veroorloof mij de weelde nogmaals te citeren uit het rapport (van de W.B.S.) . . .” (blz. 167). Vervolgens is de auteur het dan *steeds* oneens met de W.B.S., bijv. door volzinnen uit het rapport nr. 103 van de Vereniging voor Belastingwetenschap af te vuren.

Grappig is niettemin, dat Spaanstra concludeert, dat fictieve en reële vermogenswinsten zo verweven zijn, dat men daarom als grondslag voor een vermogenswinstbelasting *de nominale vermogenswinsten moet nemen* (blz. 35), ook al moet men met het gedeeltelijk fictieve karakter ervan dan rekening houden. Het verschil tussen de opvatting van de W.B.S. en die van Spaanstra ligt (slechts?) in de argumentatie, niet in het resultaat. Overigens wordt door de auteur wel bijzonder weinig aandacht besteed aan het feit, dat de fiscus nog steeds — en mijns inziens terecht — uitgaat van het nominalisme.

Eén der hierboven genoemde conclusies houdt in, dat Spaanstra een vermogenswinstbelasting een eis van rechtvaardigheid acht, onafhankelijk van het budgettaire resultaat. Met dat beginsel ben ik het geheel eens; wellicht zullen de tegenstanders van zo'n belasting ook minder hard protesteren, wanneer de belasting nauwelijks iets opbrengt. Het is dan een instrument geworden om de vermogens- en inkomensverdeling wat bij te schaven, wanneer de vermogenswinsten voornamelijk in de hoogste, de verliezen echter meer in de lagere inkomensgroepen zouden vallen (zie blz. 142). Gezien echter de technische bezwaren van een vermogenswinstbelasting, en mede om de belasting voor allen enigszins aanvaardbaar te doen zijn, zal zij toch een reële opbrengst moeten geven, wil zij door het parlement aangenomen worden.

Hoë Spaanstra de opbrengst begroot, is mij niet duidelijk. De schatting van de W.B.S. is (uiteraard?) „een slag in de lucht” (blz. 186). Men moet zich van de budgettaire resultaten weinig voorstellen (blz. 187). Echter: „Zolang ons inkomensbegrip een zo smalle basis heeft, drukt de belasting te zwaar. Bij verbreding van de basis — door includering van de vermogenswinsten — wordt bij een gelijkblijvende belastingopbrengst de druk beter, rechtvaardiger, verdeeld”. Wat valt er nu te verbreden aan de basis, als de vermogenswinstbelasting op zichzelf gezien, nauwelijks iets opbrengt??

Ook al wil Spaanstra dan wel een vermogenswinstbelasting, dit dient te geschieden in het kader van een algemene, fundamenteel herziene inkomstenbelasting. Ik dacht niet dat er nog velen waren, die een dergelijke fundamentele herziening verwachten. Binnen niet al te veel jaren zal men onder meer een nieuwe wet op de inkomstenbelasting, de vennootschapsbelasting en de vermogensbelasting in het Staatsblad kunnen lezen, wetten die een zgn. technische herziening inhouden. Wanneer die wetten er eenmaal zijn, zullen allen die direct met de belastingwetgeving in aanraking komen, weer enkele decennia kunnen dromen van het utopia der fundamentele belastingherziening. Dáárvan de invoering van een vermogenswinstbelasting te laten afhangen, betekent mijns inziens, dat die belasting er niet zal komen.

Eén onze relaties, een groot bedrijf in de levensmiddelenproductie, de groot- en de detailhandel, neemt actief deel in de expansie van deze bedrijfstak door de bouw van modern geoutilleerde verkoopplaatsen (o.a. supermarkten) en grotere productie-eenheden (o.a. broodfabrieken). De financiering en de rentabiliteitsbewaking van de vele uiteenlopende projecten eisen in toenemende mate actie en aandacht. De directie heeft ons derhalve gemachtigd contact te zoeken met gegadigden voor de functie van:

BEDRIJFSECONOMISCH STAFFUNCTIONARIS
hoofd van de afdeling
FINANCIEN

Geïnteresseerden nodigen wij uit - onder vermelding van de gebruikelijke persoonlijke informatie en de naam van dit blad - zich schriftelijk te wenden tot drs H. van Saane van het Twents Instituut voor Bedrijfspsychologie, Grondellaan 18 te Hengelo (O.). Deze is gemachtigd om daarna aan serieuze kandidaten vertrouwelijke informatie te verschaffen over branche, bedrijf en functie. Naar aanleiding hiervan kunt U over Uw eventuele sollicitatie bij het bedrijf beslissen. Onzerzijds zal geen naam of brief aan de opdrachtgever worden doorgezonden, dan uitsluitend na toestemming van de betrokkene.

● **FUNCTIE-INFORMATIE**

Zijn opdracht zal zijn om de directie te adviseren terzake van financieringsvraagstukken van eigen bedrijven, dochterondernemingen en aangesloten bedrijven, beleggingsvraagstukken en de beoordeling van het rendement van het in de diverse ondernemingen geïnvesteerde kapitaal. De nodige onderhandelingen zullen grotendeels door hem zelfstandig worden gevoerd.

● **GEVRAAGD WORDT**

Een bedrijfseconomisch geschoold medewerker van ca. 40 jaar die een gedegen ervaring heeft op financieringssterrein. Wij denken aan een econ.dr.s. of een accountant.

● **GEBODEN WORDT**

Een functie met - zowel intern als extern - veel contacten „op niveau”; met vaktechnisch bijzonder interessante aspecten. In dit veelzijdige en groeiende bedrijf zijn de promotie-mogelijkheden nog open.

Het zou goed mogelijk zijn nog een reeks belangwekkende problemen uit Spaanstra's boek te bespreken, doch deze recensie dreigt reeds te lang te worden. De lezer raad ik aan, de handige samenvattingen aan het eind van elk hoofdstuk te lezen; hij ontdekt dan zelf, welke hij in hun geheel wil doornemen. Juist omdat Spaanstra de vermogenswinstbelasting principieel aan de orde stelt in het algemene fiscale inkomensbegrip, ontmoet hij veel problemen, die niet eenvoudig kunnen worden afgedaan. In het bijzonder de hoofdstukken over de elimineren van schijnwinsten, het aanmerkelijk belang en de slotopmerkingen en conclusies getuigen daarvan. Het boek zet de lezer op een goede wijze aan het denken.

's-Gravenhage.

E. L. BERG.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

Kapitaalmarkt en industriefinanciering

Onder auspiciën van de Nederlandsche Kamer van Koophandel voor België en Luxemburg te Brussel, zal Prof. Dr. R. Vandeputte, Voorzitter van de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid in België, een lezing houden over het onderwerp:

„Kapitaalmarkt en industriefinanciering”.

Deze lezing zal plaatsvinden op dinsdag 17 maart 1964 te 16 uur in de grote aula van het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam. Na de lezing zal aan de deelnemers een aperitief worden aangeboden.

Personen, die deze bijeenkomst wensen bij te wonen, kunnen zich opgeven bij de Nederlandsche Kamer van Koophandel voor België en Luxemburg te Brussel (Waran-

deberg 4), of bij het bijkantoor der Kamer, Nassauplein 24, 's-Gravenhage (telefoon 070-11 22 99).

Economenconferentie

Het bestuur van de Vereniging voor Studiebelangen van de Nederlandsche Economen Hoogeschool deelt mede, dat de jaarlijkse Economenconferentie zal worden gehouden op 23, 24 en 25 maart a.s. in het hoofgebouw van Unilever te Rotterdam. Het conferentie-onderwerp luidt:

„Monetaire politiek

in het kader van de algemene economische politiek”.

Dit thema zal worden behandeld door vier inleiders:

Maandag 23 maart, 14.30 uur:

Dr. A. Batenburg. Onderwerp: Positie van de primaire banken in verband met de richtlijnen van De Nederlandsche Bank.

Maandag 23 maart, 20.00 uur:

Prof. Dr. G. A. Kessler. Onderwerp: Betalingsbalans tekorten en de consequentie voor het binnenlandse monetaire bestel.

Dinsdag 24 maart, 10.00 uur:

Prof. Dr. H. W. J. Bosman. Onderwerp: Problemen van de internationale liquiditeiten.

Dinsdag 24 maart, 14.00 uur:

Prof. Dr. J. Mertens de Wilmars. Onderwerp: Externe aspecten van de monetaire politiek.

Voor nadere inlichtingen gelieve men zich te wenden tot de V.V.S.-Commissie ter voorbereiding van de economenconferentie 1964, t.a.v. de heer H. D. Plugge, Eendrachtsweg 35, Rotterdam-2.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Het beloop van de rente voor daggeld geeft in de afgelopen week duidelijk de gang van zaken op de geldmarkt weer. Na de daling tot $1\frac{3}{4}$ pCt. op 19 februari jl. werd het tarief op 25 februari op 2 pCt. vastgesteld, waarna op 28 februari een forse sprong volgde tot $2\frac{1}{2}$ pCt. Het lijkt geen twijfel, dat de uitzetting van de bankpapiercirculatie de belangrijkste oorzaak van de aan de dag tredende verkrapping is geweest. Dit zou betekenen, dat de bankbiljettenomloop ver boven de f. 6 mrd. moet zijn gekomen.

De betalingsbalans heeft in januari nog geen rol gespeeld, doch het lijkt niet onmogelijk, dat in februari deze factor toch is gaan meespelen. De goud- en deviezenvoorraad van De Nederlandsche Bank bleef tot 27 februari vrijwel ongewijzigd. In februari echter vond een geregelde daling plaats, waardoor de reserves met f. 152 mln. verminderden. Het is niet waarschijnlijk, dat de banken tot valuta-aankopen zijn overgegaan om haar buitenlandse uitzettingen te vergroten. Eerder moet men denken aan het begin van de invloed, die het verwachte tekort op lopende rekening zal gaan uitoefenen.

Bij de beoordeling van de ontwikkeling van de geldmarktrente moet men bedenken, dat het saldo der banken bij De Nederlandsche Bank, welk tegoed van bijzonder belang is voor de stand van zaken op de markt, voor een belangrijk deel is geblokkeerd door de verplichte deposito's uit hoofde van de kredietrestrictie. Hierbij moet echter worden aangetekend, dat evenals bij de kasreserve ook dit deposito gemiddeld gelijk moet zijn aan de hoogte van het verplichte bedrag, zodat de saldi der banken tot op zekere hoogte dagelijks ter beschikking staan; ook het deel dat is „bevroren”.

Kapitaalmarkt.

De eerste algemene of lokale spaarbank heeft nu ook gereageerd op de actieve rentepolitiek die handelsbanken en later de boerenleenbanken voeren. De Spaarbank van de Stad Amsterdam heeft de rente op de gewone spaargelden tot $3\frac{1}{4}$ pCt., die op termijn-spaarboekjes tot $3\frac{3}{4}$ pCt. verhoogd.

Januari is seizoenmatig een goede spaarmaand. Ook dit jaar lag het spaarverschil van R.P.S., algemene spaarbanken en boerenleenbanken boven dat van december 1963. Vergeleken met de cijfers over januari 1963 is er echter een duidelijke vertraging in de groei. In de genoemde maand van 1963 bedroeg het spaarverschil f. 171 mln., in januari 1964 f. 136 mln.

Het jaarverslag van de Kas-Associatie bevat twee mededelingen, die voor de organisatie van de kapitaalmarkt van belang zijn. T.a.v. de nieuwe beurs voor onderhandse leningen wordt opgemerkt, dat de besprekingen nog voortduren, doch dat spoedig spijkers met koppen zullen worden geslagen. De Kas-Associatie zou als centraal registratieorgaan van de transacties gaan optreden.

Wat de effectenclearing betreft is de Effectenclearing N.V. op 1 september 1963 op kleine schaal begonnen. Sindsdien is het aantal in de clearing vereffende fondsen verder uitgebreid, welke uitbreiding in 1964 zal worden versneld.

Adverteer meer in „E.-S.B.”

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1963	H. & L. 1964	21 febr. 1964	28 febr. 1964
Algemeen	392	419 — 394	401	398
Intern. concerns	548	592 — 553	567	562
Industrie	341	356 — 340	343	340
Scheepvaart	153	161 — 153	158	155
Banken	232	249 — 232	233	232
Handel enz.	165	172 — 165	165	165

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.		f. 147,50 a)	f. 155,50	f. 155,30
Kon. Petroleum	f. 147,50 a)		f. 149	f. 147,90
Philips G.B.	f. 148,30		f. 142,40	f. 141,60
Unilever	f. 138,90		370	372
Expl. Mij. Scheveningen	398		523	519
A.K.U.	526		607	598½
Hoogovens, n.r.c.	564½		829	833
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	775		913	905
Nationale-Nederlanden, c.	870		935	938
Zwanenberg-Organon	900		f. 235	f. 235
Robeco	f. 227			

New York.			
Dow Jones Industrials	760	797	800

Rentestand.			
Langl. staatsobl. b)	4,71	4,79	4,77
Aand.: internationalen b)	3,15 c)	3,04	..
lokale b)	3,66 c)	3,56	..
Disconto driemaands schatkist- papier	2½	2½/16	

a) Gecorrigeerd in verband met bonus.

b) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

c) 19 december 1963.

C. D. JONGMAN.

GEMEENTE 'S-GRAVENHAGE

Bij de Gemeentelijke Reinigingsdienst en Vervoerscentrale is op korte termijn te vervullen de functie van

ADMINISTRATEUR

Vereist zijn een middelbare schoolopleiding of daarmee gelijkwaardige opleiding en het bezit van de M.O. akte boekhouden of het diploma S.P.D. alsmede ruime praktische ervaring op administratief en financieel gebied, bij voorkeur in een leidende functie. Ten aanzien van organisatievermogen en bedrijfseconomisch inzicht worden hoge eisen gesteld aan de aan te stellen functionaris.

Leeftijd niet beneden 35 jaar.

Salarisgrenzen van f 1367,— tot f 1827,— per maand (exclusief 4 % huurcompensatie).

A.O.W.-premie komt voor rekening van de gemeente.

Vakantietoelage: 4 % van het jaarsalaris.

Kindertoelage en tegemoetkoming in verplaatsingskosten volgens gemeentelijke regeling.

Aanstelling boven het minimum is mogelijk.

Sollicitanten moeten bereid zijn zich eventueel aan een psychologisch onderzoek te onderwerpen.

★

Uitvoerige, eigenhandig geschreven sollicitaties, met vermelding van volledige personalia en referenties alsmede de naam van dit blad binnen 14 dagen ONDER no. L 38 te zenden aan de Directeur van het Gemeentelijk Bureau voor Personeelsvoorziening, Burg. de Monchyplein 10 te 's-Gravenhage.